

א היועץ המשפטי לממשלה

נגד

1. מיכאל זמר

2. אורה ינקוביץ

ב

בבית־המשפט העליון בשבתו כבית־משפט לערעורים אזרחיים

[2.7.2003]

לפני הנשיא א' ברק, השופטת ד' דורנר והשופט (בדימ') י' אנגלרד

ג

המשיבים, ידועים בציבור, ביקשו לאשר הסכם ממון שערכו ביניהם. בית־המשפט לענייני משפחה סירב לאשר את ההסכם בנימוק שסמכותו לפי חוק יחסי ממון בין בני־זוג, תשל"ג-1973 (להלן – חוק יחסי ממון) משתרעת רק על הסכמים בין בני־זוג נשואים או העומדים להינשא. ערעור המשיבים לבית־המשפט המחוזי נתקבל, וההסכם אושר בנימוק שסעיף 3(ג) לחוק בית המשפט לענייני משפחה, תשנ"ה-1995, המסמיך את בית־המשפט לענייני משפחה לאשר כל הסכם הקשור לענייני משפחה שבסמכותו, אף אם אין תלויה ועומדת תובענה לגביו, מאפשר אף אישורו של הסכם ממון בין ידועים בציבור. מכאן הבקשה לרשות ערעור שנדונה כערעור.

ד

בית־המשפט העליון פסק:

ה

א. (1) לעניין חוק בית המשפט לענייני משפחה, בני־זוג ידועים בציבור נחשבים לבני משפחה, ולבית־המשפט לענייני משפחה מסורה הסמכות לדון בעניינם ככל שהוא בגדר "ענייני משפחה". השאלה המתעוררת היא אם בגדרי החוק בית־המשפט לענייני משפחה מוסמך לאשר הסכם ממון בין השניים אף אם אין תלויה ועומדת ביניהם תובענה (497 א – ב).

ו

(2) בפרשנות דבר חקיקה יש להעדיף את אותו פירוש המקיים הרמוניה בין הוראותיו של דבר חקיקה זה לבין הדין הכללי, ועל אחת כמה וכמה בין ההוראות לבין עצמן. משכך, הפירוש הראוי לחוק הוא כי ההוראה המסמיכה את בית־המשפט לאשר הסכם אף בהיעדר תובענה, הינה חריג לכלל הדורש קיומה של תובענה שעילתה סכסוך בין הצדדים כתנאי להכרה בעניין כעניין שבסמכות בית־המשפט. מכאן, כי על־פי לשון החוק, אף בהיעדר סכסוך בין בני־הזוג הידועים בציבור, ומקל וחומר בעת קיום סכסוך אך בהיעדר תובענה, מוסמך בית־המשפט לאשר הסכם בענייני ממון שהשניים הם צדדים לו (497 ב – ה).

ז

- (3) מסקנה זו עולה גם מפרשנות תכליתית של החוק. ככל שקיים בין הצדדים סכסוך, הכרה בסמכותו של בית-המשפט לאשר הסכמים עשויה לקדם את פתרונו. אין הבדל, לעניין זה, בין אישור הסכם השם קץ לסכסוך לבין אישורו עוד בטרם התגלע סכסוך באופן העשוי לצמצם את הסיכוי להיווצרותו של סכסוך כזה בעתיד. בזה גם בזה יש כדי לקדם את התכלית שבבסיס החוק והיא מניעתן של מחלוקות משפטיות בתוך המשפחה. הדבר אף עולה בקנה אחד עם העיקרון הכללי בדבר הצורך למנוע התדיינויות משפטיות מיותרות (497ה – 498ב).
- א. אין דבר **בחוק יחסי ממון** או בדין הכללי המוביל למסקנה כי חוק יחסי ממון מקים הסדר שלילי המונע אישור הסכמי ממון מחוץ לגדריו. ההוראות הרלוונטיות **בחוק יחסי ממון** נועדו לאפשר לבני-זוג נשואים להשתחרר, באמצעות עריכת הסכם ממון, מהסדר איזון המשאבים שבחוק, החל בהיעדר הסכם אחר. הילכת השיתוף הוחלה בפסיקה אף על בני-זוג ידועים בציבור. בהיעדר חקיקה בעניינם המקבילה להסדר שב**חוק יחסי ממון**, היו הידועים בציבור כפופים להילכת השיתוף בלי יכולת לחרוג מן ההסדר הקבוע בגדרה. אלא שהרציונל שבבסיס הילכת השיתוף מתייחס לקיומה של הסכמה משתמעת בין בני-זוג שניתן לה תוקף על-ידי הדין. מכאן, כי הילכת השיתוף כפופה לעקרון הרצון החופשי, וניתן לחרוג מההסדרים שבגדרה, ככל שרצונם של הצדדים בכך, באמצעות יצירת הסכם חלופי (498ג – 1).
- ב. אף שתוקפו של הסכם כזה – וכפועל יוצא גם היכולת לגבור על הילכת השיתוף – אינם תלויים באישור ההסכם על-ידי בית-המשפט, הרי שלצדדים עשוי להיות עניין כי ההסכם שאליו הגיעו יאושר על-ידי גורם שיפוטי. הדבר עשוי לתרום לכוחו המחייב של ההסכם, לצמצם את היכולת לבטלו בשל פגמים בכריתה ולהפחית את הסיכון כי אחד הצדדים יקופח. ההוראה שב**חוק בית המשפט לעניני משפחה** אינה עומדת בסתירה להוראות שב**חוק יחסי ממון**, אלא ההוראות משלימות זו את זו (498ד – 499ג).
- ג. (1) הסמכות לאשר הסכם בין בני-זוג החיים במשותף קשורה בטבורה לתפקידיו ולאופיו המיוחד של בית-המשפט לענייני משפחה. מסירת עניין לטיפולו של בית-המשפט לענייני משפחה אין בה משום קביעה ערכית לגבי מהות היחסים בין הצדדים המעורבים בהליך, אלא היא נועדה לספק כלי מעשי ומסגרת דיונית מתאימה שיאפשרו לברר ביעילות את העניין המשפחתי. משכך, אין בהפעלת סמכויותיו של בית-המשפט לענייני משפחה בעניין הבא בפניו כדי להשליך על הגדרתם המשפטית או החברתית של היחסים בין הצדדים לאותו עניין. אף מן הבחינה המהותית ברי כי בעצם אישורו של הסכם אין משום הכרעה שיפוטית לגבי מהות היחסים שבין הצדדים (499ד – 2).
- (2) תכליתם של שני דברי החקיקה – הן **חוק יחסי ממון** הן **חוק בית המשפט לענייני משפחה** – אינה יצירת הבחנה בין בני-זוג נשואים לאלה שאינם נשואים, כי אם מתן כלים לצדדים להגיע ביניהם להסכמה התואמת אמות מידה שיפוטיות והעשויה להיות יציבה מזו שבהסכם אשר לא הוגש לאישור. הערך המצוי בבסיס העניין הוא הכרה בקיומה של גמירות-דעתם של הצדדים בכל הנוגע לאופי הסדרי הממון ביניהם

פ"ד נז(5) 491

ולטיבם, שאך ברור הוא כי אין היא נובעת מהיותם נשואים אלא מקיומם של חיים בצוותא. ההכרה ביכולתם של הצדדים לקבוע, על-פי רצונם החופשי, את מהות הסדרי השיתוף ביניהם אינה נובעת מעצם היותם נשואים, ואין היא פריבילגיה שהדין מעניק למי שבחרו בנישואין כצורת הזוגיות המועדפת (500ב – ג, 1).

(3) מכל האמור עולה, כי אין בהקניית הסמכות לאשר הסכמי ממון בין בני-זוג ידועים בציבור משום פגיעה בנישואין כמוסד משפטי או משום השוואת מעמדם של הידועים בציבור לזה של הנשואים, ואף אין יסוד לחשש בדבר טשטוש ההבחנה, ככל שהיא קיימת, בין שתי צורות החיים במשותף (501ד).

א

ב

חקיקה ראשית שאוזכרה:

- [חוק יחסי ממון בין בני זוג](#), תשל"ג-1973, סעיפים 1, 2.
- [חוק בית המשפט לעניני משפחה](#), תשנ"ה-1995, סעיפים 1(2), 1(א), 3, 3(ג).

ג

חקיקת משנה שאוזכרה:

- [תקנות סדר הדין האזרחי](#), תשמ"ד-1984, תקנה 258כז.

פסקי-דין של בית-המשפט העליון שאוזכרו:

- [1] [ע"א 640/82 כהן נ' היועץ המשפטי לממשלה, פ"ד לט](#) (1) 673.
- [2] [ע"א 1915/91 יעקובי נ' יעקובי, פ"ד מט](#) (3) 529.
- [3] [ע"א 52/80 שחר נ' פרידמן, פ"ד לח](#) (1) 443.
- [4] [רע"א 6558/99 חבס נ' חבס, פ"ד נד](#) (4) 337.
- [5] [ע"א 253/65 בריקר נ' בריקר, פ"ד כ](#) (1) 589.
- [6] [ע"א 429/67 אלוביץ נ' קואופרטיב להובלת משאות "הנמל החדש" בע"מ](#) (לא פורסם).
- [7] [ע"א 595/69 אפטה נ' אפטה, פ"ד כה](#) (1) 561.
- [8] [ע"א 2/77 אזוגי נ' אזוגי, פ"ד לג](#) (3) 1.
- [9] [ע"א 29/86 אי.תי.ס. נהיגה עצמית בע"מ נ' קרול, פ"ד מד](#) (1) 864.
- [10] [ע"א 3002/93 בן-צבי נ' סיטין, פ"ד מט](#) (3) 5.
- [11] [ע"א 189/95 בנק אוצר החייל בע"מ נ' אהרונוב, פ"ד נג](#) (4) 199.
- [12] [ע"א 2000/97 לינדורן נ' קרנית – קרן לפיצוי נפגעי תאונות דרכים, פ"ד נה](#) (1) 12.

ד

ה

ו

ז

ספרים ישראליים שאוזכרו:

- [13] מ' שאוה הדין האישי בישראל (כרך א, מהדורה 4, תשס"א).

[14] א' רוזן-צבי יחסי ממון בין בני זוג (תשמ"ב).

[15] מ' דויטש קניין (כרך א, תשנ"ז).

א

בקשת רשות ערעור על פסק-דינו של בית-המשפט המחוזי בתל-אביב-יפו (סגן הנשיא ח' פורת) מיום 4.7.2000 בע"מ 1002/00. הבקשה נדונה כערעור. הערעור נדחה.

ב

נורית ישראלי, סגנית בכירה א וממונה על עניינים אזרחיים בפרקליטות המדינה – בשם המבקש;
שמואל בר-יוסף – בשם המשיבים.

פסק-דין

ג

השופטת ד' דורנר

ד

1. המשיבים, הידועים בציבור כבני-זוג החיים יחד ומנהלים משק בית משותף, ביקשו להסדיר את חייהם המשותפים, ובכלל זה את ענייני הממון והרכוש, בהסכם שכרתו (להלן – ההסכם) ושהגישו לאישור בית-המשפט לענייני משפחה במחוזות תל-אביב-יפו והמרכז על-מנת שיינתן לו תוקף של פסק-דין. בית-המשפט לענייני משפחה סירב לאשר את אותם חלקים בהסכם שנגעו ליחסי הרכוש והממון, שכן לקביעתו, סמכותו מכוח חוק יחסי ממון בין בני זוג, תשל"ג-1973 (להלן – חוק יחסי ממון) משתרעת אך על הסכמים בין בני-זוג נשואים או העומדים להינשא.

ה

ו

2. על פסק-דינו של בית-המשפט לענייני משפחה ערערו המשיבים לבית-המשפט המחוזי בתל-אביב-יפו. בית-המשפט המחוזי (סגן הנשיא ח' פורת) – לאחר שביקש את חוות-דעתו של היועץ המשפטי לממשלה, שסבר כי יש לדחות את הערעור – פסק כי חוק יחסי ממון אמנם אינו חל על בני-זוג ידועים בציבור, אלא שסעיף 3(ג) לחוק בית המשפט לענייני משפחה, תשנ"ה-1995 (להלן – החוק או חוק בית המשפט למשפחה) – המסמיך את בית-המשפט לענייני משפחה לאשר כל הסכם הקשור לענייני משפחה שבסמכותו – מאפשר אף אישורו של הסכם ממון בין ידועים בציבור.

ז

בית-המשפט המחוזי קבע כי אישור הסכם ממון בין ידועים בציבור אינו משליך על שאלת מעמדם של בני-הזוג או על מהות הקשר ביניהם, ופעולתו של בית-המשפט לענייני משפחה בהקשר זה מצטמצמת אך לבחינת השאלה העובדתית אם הקשר בין השניים הוא אכן קשר של ידועים בציבור. אף אין באישור הסכם כזה, לדעת בית-

המשפט המחוזי, כדי לפגוע בצדדים שלישיים, שכן ההסכם המאושר – ככל הסכם – מחייב אך את הצדדים לו.

א

עוד קבע בית-המשפט המחוזי כי ההוראות שבחוק יחסי ממון ובחוק בית המשפט למשפחה אינן סותרות זו את זו, כי אם משלימות במובן זה שבני-זוג נשואים, או העומדים להינשא, אם ברצונם לערוך הסכם המסדיר עניינים המוגדרים בחוק יחסי ממון, חייבים לאשרו בבית-המשפט לענייני משפחה לפי סעיפים 1 ו-2 לחוק יחסי ממון, שאלמלא כן לא יהא לו תוקף. ואילו בני-זוג ידועים בציבור רשאים, מכוח סעיף 3(ג) לחוק בית המשפט למשפחה, להגיש הסכם לאישור בית-המשפט, ויהיו העניינים המוסדרים בו כאשר יהיו, אך תוקף ההסכם אינו תלוי במתן האישור.

ב

3. על פסק-דינו של בית-המשפט המחוזי ביקש היועץ המשפטי לממשלה רשות לערער לבית-משפט זה. ביום 14.12.2000 ניתנה הרשות, ונקבע כי הבקשה תידון כערעור על-פי הרשות שניתנה.

ג

ערעור זה מונח עתה בפנינו. עיקר בטענות היועץ המשפטי לממשלה בגדרו הוא כי הכרה בסמכות לאשר הסכם ממון בין בני-זוג ידועים בציבור פוגעת במעמדו הייחודי של מוסד הנישואין, שכן הדבר מעניק גושפנקה משפטית למערכת היחסים בין הצדדים באופן הגורם לטשטוש הגבולות בין קשר הנישואין לבין יחסי זוגיות אחרים. על-פי הנטען, לא בכדי הבחין המחוקק בחוק יחסי ממון בין בני-זוג נשואים לבין מי שאינם נשואים, ובהיעדר חקיקה מפורשת אין להעניק לידועים בציבור זכויות השמורות לבני-זוג נשואים.

ד

ה

עוד טוען היועץ המשפטי לממשלה כי פרשנות ראויה של חוק בית המשפט למשפחה מחייבת, כשמדובר בבני-זוג ידועים בציבור, כי באין סכסוך בין הצדדים אין קמה הסמכות לאישור הסכמים על-פי סעיף 3(ג) לחוק, ואין די בסכסוך העלול להתעורר בעתיד.

ו

כן נטען כי בניגוד לקביעת בית-המשפט המחוזי, אישור ההסכם עלול להשפיע על זכויותיהם של צדדים שלישיים, כבן-זוג הנשוי של הידוע בציבור או בני-משפחתו האחרים, במובן זה שההסכם עלול לסתור הסדרים נוגדים שמקורם בדין או בהסכם אחר. זאת, בפרט נוכח העובדה כי הצד השלישי אינו לוקח חלק בהליך אישורו של ההסכם בפני בית-המשפט. הדבר, כנטען, אף עלול לפגוע במעמדו של בית-המשפט

ז

שאישר את ההסכם במקרה שבתחרות בין ההסדרים יצא ההסכם שאושר וידו על התחונה.

א

ולבסוף טוען היועץ המשפטי לממשלה כי הכרה בסמכותו של בית-המשפט לענייני משפחה לאשר הסכמים תגדיל מאוד את היקף הפניות לערכאה זו, ולכך מהעומס הרב הכרוך בכך יגרור הדבר אף שינוי בתפקידו המסורתי של בית-המשפט כמכריע בין צדדים מתדיינים. שינוי שכזה, לדעת היועץ המשפטי לממשלה, ראוי שייקבע בחקיקה בלבד.

ב

המשיבים, מצדם, תומכים יתדותיהם בפסק-דינו של בית-המשפט המחוזי, והם מדגישים כי בעמדת היועץ המשפטי לממשלה יש כדי להפלות בני-זוג ידועים בציבור ביחס לבני-זוג נשואים. עוד טוענים הם כי תכליתו של חוק בית המשפט למשפחה הינה הסדרת היחסים המשפטיים בין בני המשפחה, ואף אישור הסכמי ממון מראש – עוד לפני שנתגלע סכסוך – מקדם תכלית זו.

ג

השאלות המתעוררות בערעור שבפנינו הן אפוא שלוש: ראשית, האם סמכותו של בית-המשפט לענייני משפחה לאשר הסכמי ממון אף בין בני-זוג ידועים בציבור מעוגנת בדין? שנית, האם יש בהכרה בסמכות זו כדי לערער את התפיסה המשפטית או החברתית המקנה מעמד מיוחד למוסד הנישואין? לבסוף, האם יש יסוד לחשש כי הפעלת הסמכות תפגע בעניינים של צדדים שלישיים או תגרום נזק לפעולתה התקינה של הערכאה השיפוטית?

ד

אדון בשאלות אלה כסדרן.

ה

עיגון הסמכות בחקיקה

ו

4. סעיף 3 לחוק בית המשפט למשפחה קובע:

"(א) עניני משפחה לפי חוק זה יידונו בבית המשפט לענייני משפחה.

...

ז

(ג) כל ענין שלגביו נתונה לבית המשפט לענייני משפחה סמכות לפי חוק זה, גם אישור הסכם בקשר אליו במשמע, אף אם אינה תלויה ועומדת אותה שעה תובענה לגביו, ובית המשפט יהיה רשאי ליתן להסכם תוקף של פסק דין".

עם הנושאים המוגדרים כ"ענייני משפחה" בסעיף 1(2) לחוק נמנית גם "תובענה אזרחית בין אדם או עזבונו לבין בן משפחתו, או עזבונו, שעילתה סכסוך בתוך המשפחה...". ואילו המונח "בן משפחה" לעניין זה כולל אף "בן זוג, לרבות הידועה בציבור כאישתו". אם כן, לעניין החוק נחשבים בני-זוג ידועים בציבור לבני משפחה, ולבית-המשפט לענייני משפחה מסורה הסמכות לדון בעניינם ככל שהוא בגדר "ענייני משפחה".

א

ברי כי ענייני ממון בין בני-זוג ידועים בציבור הינם, במהותם, עניינים שבתוך המשפחה. השאלה המתעוררת היא אם בגדרי החוק מוסמך בית-המשפט לענייני משפחה לאשר הסכם ממון בין השניים אף אם אין תלויה ועומדת ביניהם תובענה, ולחלופין אם הסמכות מוקנית לבית-המשפט אף אם תובענה כאמור עומדת, אך אין בין בני-הזוג סכסוך משפטי קונקרטי.

ב

ג

כידוע, בפרשנות דבר חקיקה יש להעדיף את אותו פירוש המקיים הרמוניה בין הוראותיו של דבר חקיקה זה לבין הדין הכללי, ועל אחת כמה וכמה בין ההוראות לבין עצמן. משכך, הפירוש הראוי לחוק הוא כי ההוראה המסמיכה את בית-המשפט לאשר הסכם אף בהיעדר תובענה הינה חריג לכלל הדורש קיומה של תובענה שעילתה סכסוך בין הצדדים כתנאי להכרה בעניין כעניין שבסמכות בית-המשפט. מכאן, כי על-פי לשון החוק, אף בהיעדר סכסוך בין בני-הזוג הידועים בציבור, ומקל וחומר בעת קיום סכסוך אך בהיעדר תובענה, מוסמך בית-המשפט לאשר הסכם בענייני ממון שהשניים הם צדדים לו.

ד

ה

5. מסקנה זו עולה גם מפרשנות תכליתית של החוק. כפי שמפרט בהרחבה היועץ המשפטי לממשלה בבקשתו, לבית-המשפט לענייני משפחה ניתנו כלים המקנים לו יכולת לפתור סכסוכים שלא באמצעות הכרעה שיפוטית אלא על דרך ההבנה והפשרה מתוך ההכרה במאפייניהם המיוחדים של ענייני המשפחה. עם האמצעים שבידי בית-המשפט נמנית גם הסמכות שלפי סעיף 3(ג) לחוק, שהיא סמכות ייחודית לערכאה זו, והיא נועדה לאפשר לבני משפחה להסדיר עניינים שביניהם אף שלא בדרך של הגשת תובענה, על העלול להשתמע מכך, בעיקר בכל הנוגע למערכת היחסים בין הצדדים.

ו

ז

ככל שקיים בין הצדדים סכסוך, הכרה בסמכותו של בית-המשפט לאשר הסכמים עשויה לקדם את פתרונו. אף מעמדת היועץ המשפטי לממשלה משתמעת האפשרות כי לו היה בין בני-הזוג הידועים בציבור סכסוך בפועל, הייתה לבית-המשפט לענייני משפחה הסמכות לאשר הסכם שנועד לשים קץ לסכסוך זה. איני רואה הבל, לעניין זה,

בין אישור הסכם, השם קץ לסכסוך, לבין אישורו עוד בטרם התגלע סכסוך באופן העשוי לצמצם את הסיכוי להיווצרותו של סכסוך כזה בעתיד. בזה גם בזה יש כדי לקדם את התכלית שבבסיס החוק והיא מניעתן של מחלוקות משפטיות בתוך המשפחה. הדבר אף עולה בקנה אחד עם העיקרון הכללי בדבר הצורך למנוע התדיינות משפטיות מיותרות, שכן ככל שניתן למנוע מראש היווצרותו של סכסוך באמצעות שימוש בסמכותו של בית-המשפט, הרי למצער ככל שהדבר נוגע לענייני משפחה, מטרה זו ראויה, ויש לאפשרה.

ב

6. טענת היועץ המשפטי לממשלה כי ההכרה בסמכות האישור של בית-המשפט מכוח החוק סותרת את הוראות [חוק יחסי ממון](#) ובכך נוגדת את עקרון ההרמוניה החקיקתית – אין בה ממש. אמנם, [ב"ע 640/82](#) כהן נ' היועץ המשפטי לממשלה (להלן – ע"א כהן [1]) קבע בית-משפט זה, בהרכב מורחב, כי הסמכות לאשר הסכמים מכוח [חוק יחסי ממון](#) קמה אך כשמדובר בבני-זוג נשואים, אלא שאין דבר בחוק יחסי ממון או בדין הכללי המוביל למסקנה כי חוק יחסי ממון מקים הסדר שלילי, המונע אישור הסכמי ממון מחוץ לגדריו.

ג

ההוראות הרלוונטיות [בחוק יחסי ממון](#) נועדו לאפשר לבני-זוג נשואים להשתחרר, באמצעות עריכת הסכם ממון, מהסדר איזון המשאבים שבחוק החל בהיעדר הסכם אחר. הסדר חקיקתי זה בא במקומו של ההסדר שפותח בשעתו בפסיקה, ולפיו חלה על בני-הזוג הילכת השיתוף בנכסים. ראו דעת הרוב [ב"ע 1915/91](#) יעקובי נ' יעקובי (להלן – ע"א יעקובי [2]).

ה

הילכת השיתוף הוחלה בפסיקה אף על בני-זוג ידועים בציבור. ראו [ע"א 52/80](#) שחר נ' פרידמן (להלן – ע"א שחר [3]). בהיעדר חקיקה בעניינם המקבילה להסדר [שבחוק יחסי ממון](#), היו הידועים בציבור כפופים להילכת השיתוף בלי יכולת לחרוג מן ההסדר הקבוע בגדרה. אלא שהרציונל שבבסיס הילכת השיתוף מתייחס לקיומה של הסכמה משתמעת בין בני-הזוג שניתן לה תוקף על-ידי הדין. מכאן, כי הילכת השיתוף כפופה לעקרון הרצון החופשי, וניתן לחרוג מההסדרים שבגדרה, ככל שרצונם של הצדדים בכך, באמצעות יצירת הסכם חלופי.

ו

אף שתוקפו של הסכם כזה – וכפועל יוצא גם היכולת לגבור על הילכת השיתוף – אינם תלויים באישור ההסכם על-ידי בית-המשפט, הרי לצדדים עשוי להיות עניין כי ההסכם שאליו הגיעו יאושר על-ידי גורם שיפוטי. הדבר עשוי לתרום לכווח המחייב של ההסכם, לצמצם את היכולת לבטלו בשל פגמים בכריתה ולהפחית את הסיכון כי אחד

ז

הצדדים יקופח, שכן בגדרי הבחינה "יסביר בית המשפט לבעלי הדין, לפני אישור ההסכם, את משמעות הוראות ההסכם, ויברר שהם ערכו אותו בהסכמה חופשית" (תקנה 258כז ל**תקנות סדר הדין האזרחי**, תשמ"ד-1984). מתן תוקף של פסק-דין לאותן הוראות בהסכם הניתנות להוצאה לפועל עשוי אף להקל על יישום ההסדרים הקבועים בהוראות אלה.

א

אכן, ככל ש**חוק יחסי ממון** אינו חל על בני-זוג ידועים בציבור, ממלא חוק בית המשפט למשפחה את החסר. מקובלת עליי קביעתו של בית-המשפט המחוזי כי ההוראה שבחוק בית המשפט למשפחה אינה עומדת בסתירה להוראות שב**חוק יחסי ממון**, אלא ההוראות משלימות זו את זו. שני החוקים גם יחד מאפשרים לבני-זוג החיים במשותף להסכים ביניהם על משטר ממוני המסדיר את הסוגיות הרכושיות הקשורות בחיים בצוותא, ובכך הם מקדמים את אותה התכלית.

ב

ג

היש בהכרה בסמכות האישור כדי לפגוע במוסד הנישואין?

7. בעניין זה יש לשוב ולהדגיש כי הסמכות לאשר הסכם בין בני-זוג החיים במשותף קשורה בטבורה לתפקידיו ולאופיו המיוחד של בית-המשפט לענייני משפחה. כידוע, ערכאה זו הוקמה על-מנת לכנס תחת קורת גג אחת את הטיפול בסוגיות משפטיות שונות ששורשן במחלוקת בתוך התא המשפחתי. לצורך כך רוכזו בידי בית-המשפט סמכויות מתחומים שונים שנועדו לאפשר מתן פתרון מקיף לכלל העניינים המתעוררים ותוך התחשבות ביחסים המיוחדים שבין בני המשפחה. ראו דברי חברי הנשיא ברק ב**רע"א 6558/99** חבט נ' חבט [4], בעמ' 342-343.

ד

ה

על רקע זה ברור כי מסירת עניין לטיפולו של בית-המשפט לענייני משפחה אין בה משום קביעה ערכית לגבי מהות היחסים בין הצדדים המעורבים בהליך, אלא היא נועדה לספק כלי מעשי ומסגרת דיונית מתאימה שיאפשרו לברר ביעילות את העניין המשפחתי. משכך, אין אני סבורה כי יש בהפעלת סמכויותיו של בית-המשפט לענייני משפחה בעניין הבא בפניו כדי להשליך על הגדרתם המשפטית או החברתית של היחסים בין הצדדים לאותו עניין. אף מן הבחינה המהותית ברי כי בעצם אישורו של הסכם אין משום הכרעה שיפוטית לגבי מהות היחסים שבין הצדדים. עמד על כך השופט א' גולדברג:

ו

ז

"...[תוכנו של ההסכם והמעמד האישי של הצדדים אינם עומדים... לדיון
ובית המשפט ממלא תפקיד מוגבל ופאסיבי, והוא ליתן תוקף להסכם,

לאחר שנוכח, 'שבני הזוג עשו את ההסכם או את השינוי בהסכמה חפשית ובהבינם את משמעותו ואת תוצאותיו'...

א

מכאן שאין באישור ההסכם כשלעצמו כדי לקבוע דבר על תקפות הנישואין, ואין מקום לחשש, כי במתן האישור המבוקש קובע בית המשפט, ולו רק אגבית, מימצא כלשהו בנדון" (ע"א כהן [1], בעמ' 679).

ב

8. שנית, וזה העיקר, תכליתם של שני דברי החקיקה – הן חוק יחסי ממון הן חוק בית המשפט למשפחה – אינה יצירת הבחנה בין בני-זוג נשואים לאלה שאינם נשואים, כי אם מתן כלים לצדדים להגיע ביניהם להסכמה התואמת אמות מידה שיפוטיות, והיא עשויה להיות יציבה מזו שבהסכם אשר לא הוגש לאישור. הערך המצוי בבסיס העניין הוא הכרה בקיומה של גמירת-דעתם של הצדדים בכל הנוגע לאופי הסדרי הממון ביניהם ולטיבם, שאך ברור הוא כי אין היא נובעת מהיותם נשואים, אלא מקיומם של חיים בצוותא.

ג

מיסוד זה של גמירת-דעת לשיתוף בנכסים שואבת אף הילכת השיתוף את כוחה המחייב, ומסיבה זו היה בית-משפט זה מוכן להחילה אף על בני-זוג הידועים בציבור. ראו למשל: ע"א 253/65 בריקר נ' בריקר [5]; ע"א 429/67 אלוביץ נ' קואופרטיב להובלת משאות "הנמל החדש" בע"מ [6] (ניתן ביום 30.5.1968); ע"א 595/69 אפטה נ' אפטה [7]. עמד על כך גם חברי השופט ברק:

ד

"...בסיסה המשפטית של הלכת השיתוף הוא בהסכם משתמע בין הצדדים ולא בעצם אקט הנישואין. כשם שהנישואין אינם תנאי מספיק, כך גם אין הם תנאי הכרחי, שכן גמירת דעתם של בני זוג לשיתוף יכול שתשתכלל מאורח חייהם המשותף כידועים בציבור" (ע"א שחר [3], בעמ' 448).

ה

אם כן, ברי כי ההכרה ביכולתם של הצדדים לקבוע, על-פי רצונם החופשי, את מהות הסדרי השיתוף ביניהם אינה נובעת מעצם היותם נשואים, ואין פריבילגיה שהדין מעניק למי שבחרו בנישואין כצורת הזוגיות המועדפת.

ו

9. יתרה מכך, הבסיס הנורמטיבי של ההסדרים שמהם מבקשים בני-הזוג לחרוג באמצעות עריכת הסכם ממון, הוא שונה אצל בני-זוג נשואים לעומת ידועים בציבור. לגבי הנשואים מדובר בהסדר איזון משאבים המבטא שיתוף נדחה והמסתמך – כל עוד מתקיים קשר הנישואין – על קיומה של "חזקת אי-שיתוף" בנכסים. ואילו ההסדר המצוי בעניינם של הידועים בציבור הוא כאמור הילכת השיתוף, המעגנת הסדר של

ז

שיתוף מתמשך המבוסס על "חזקת שיתוף". ראו ע"א יעקובי [2], בעמ' 549, 577, 636-635. משכך, ברי כי מן הבחינה המהותית אף ההסדרים הנוגעים לאישור הסכמים הם שונים ואינם בני-השוואה.

א

במאמר מוסגר יש להזכיר כי בפסיקה ובספרות המשפטית כבר צוין כי בהסדר איזון המשאבים בחוק יחסי ממון יש כדי להרע את מצבם של בני-הזוג הנשואים בהשוואה לזה של בני-הזוג הידועים בציבור, שכן ניתן להפעילו אך עם פגיעת הנישואין. ראו: ע"א 2/77 אזוגי נ' אזוגי [8], בעמ' 31; ע"א יעקובי [2], בעמ' 550-553; וכן מ' שאוה הדין האישי בישראל (כרך א) [13], בעמ' 217-221; א' רוזן-צבי יחסי ממון בין בני זוג [14], בעמ' 346-348. ההכבדה על בני-הזוג הנשואים נובעת גם מהקביעה שלפי חוק יחסי ממון הסכם שלא אושר על-ידי בית-המשפט אינו תקף כלל. משכך, אין כל יסוד לטענה כי מתן אפשרות לידועים בציבור לאשר הסכם ממון שולל מבני-הזוג הנשואים פריבילגיה המוקנית להם בדין, שכן כאמור, הדין אך מכביד עמם.

ב

ג

מכל האמור עולה כי אין בהקניית הסמכות לאשר הסכמי ממון בין בני-זוג ידועים בציבור משום פגיעה בנישואין כמוסד משפטי, או משום השוואת מעמדם של הידועים בציבור לזה של הנשואים, ואף אין יסוד לחשש בדבר טשטוש ההבחנה, ככל שהיא קיימת, בין שתי צורות החיים במשותף.

ד

השפעה על עניינם של צדדים שלישיים

10. הסכמה בין בני-זוג ידועים בציבור בעניין הסדרי השיתוף ביניהם אמנם מחייבת אך את השניים, אך ישנן נסיבות שבהן היא עשויה להשפיע על עניינם של צדדים שלישיים. כך הוא למשל במקרה שבו מכוח הסכמה זו מוקנית לידוע בציבור זכות בנכס של בן-זוגו, ולאחר מכן מקנה בן-הזוג את אותה הזכות לצד ג'. מקרה אפשרי נוסף הוא של תחרות בין הזכות המוקנית לבין עיקול מאוחר שמבקשים להטיל על הנכס. כך הוא גם מצב שבו אחד מבני-הזוג הידועים בציבור קשור במקביל בקשר של נישואין לאדם אחר, ומכוח הנישואין מתקיים בינו לבין בן-זוגו הנשוי הסדר ממוני מתחרה. בכל אלה, כמו במקרים נוספים שניתן להעלות על הדעת, מתקיימת תחרות בין בעל הזכות הידוע בציבור לבין צד ג'.

ה

ו

תחרות מעין זו אינה חדשה למשפט הישראלי, והיא מוכרעת על-פי הכללים הרגילים שפותחו בדיני הקניין, שבגדרם ניתן בראש ובראשונה משקל למהותה של הזכות. ישנן זכויות העשויות, מעצם מהותן, לגבור על זכויות מתחרות, ואילו כשהזכויות המתחרות הן מאותה המהות, מוכרעת התחרות על-פי כללי העיסקאות

ז

השופטת ד' דורנר

פ"ד נז(5) 491

הנוגדות, שבגדרם – ככל שצד ג' מבקש כי זכותו תגבר, נדרש הוא להוכיח קיומן של דרישות הקבועות בדין. ראו למשל: ע"א 29/86 אי.תי.ס. נהיגה עצמית בע"מ נ' קרול [9]; ע"א 3002/93 בן-צבי נ' סיטין (להלן – ע"א סיטין [10]); ע"א 189/95 בנק אוצר החייל בע"מ נ' אהרונוב (להלן – ע"א בנק אוצר החייל [11]).

א

מדרג זה של זכויות קשור בעיקרון המשפטי שלפיו לצורך שכלולה של זכות אובליגטורית לזכות התקפה כלפי כולי עלמא נדרש אקט המעביר את הזכות למישור הפומבי. הסכם ממון בין בני-זוג, ככל הסכם, תקף אך במישור האישי, ועצם אישורו על-ידי בית-המשפט, ואפילו ניתן להסכם תוקף של פסק-דין, אינו מקים את אותה אקט פומבי ההופך את ההסכם למחייב אף צדדים שלישיים. עמד על כך פרופסור מ' דויטש:

ב

"האם קיומה של החלטה שיפוטית אשר 'עוטפת' את החיוב, עשויה להגביר את רמת ההגנה על החיוב הנדון במשפט האזרחי כלפי צדדים שלישיים?

ג

...אין לקבל את הגרסה בדבר 'עליית מדרגה' של הזכות כתוצאה מן הצו השיפוטי. הצו השיפוטי אינו הופך את הזכות לפומבית... אין אופיה של הזכות האובליגטורית משתנה כתוצאה מן הצו השיפוטי.

ד

...העדרה של פומביות הוא נתון קריטי, אשר לאורו לא ניתן לפגוע בצדדים שלישיים פגיעה קניינית. יהיה על הזכאי על-פי הצו לדאוג לקיומו של אקט פומבי על-פי דין, על מנת לשכלל את זכותו" (מ' דויטש קניין [כרך א] [15], בעמ' 64-66).

ה

ראו והשוו דברי השופטת שטרסברג-כהן בע"א בנק אוצר החייל [11], בעמ' 214.

מכאן, שאין יסוד לחשש כי הכרה בסמכותו של בית-המשפט לאשר הסכם ממון בין בני-זוג ידועים בציבור תשנה לרעה את מצבו של צד ג', הטוען לזכות.

ו

אף אין באישור ההסכם כדי ליצור זכות מקום שזכות זו אינה קיימת. כוונתי למצב שבו משולל ההסכם תוקף משפטי, למשל בהיעדר הפראמטרים המביאים לשכלולו לכלל הסכם או מכוח היותו פוגע בתקנת הציבור. כך לדוגמה עלול ההסכם להיות פרי קנוניה שנרקמה בין בני-הזוג, ותכליתה התחמקות מפירעון חובותיו של אחד מהם כלפי נושהו. במקרה כזה בכוחו של צד ג' לשלול את תוקפו של הסדר השיתוף ולטעון כי מלכתחילה אין תוקף לזכותו של בן-הזוג הידוע בציבור. אלא שאף בעניין זה אין הדבר חורג מגדרי הקביעות שבפסיקה לגבי הילכת השיתוף אשר אין בעצם אישורו של הסכם ממון כדי לשנותן. עמד על כך חברי הנשיא ברק:

ז

"מטבע הדברים, זכויות... בין-זוג א' [מכוח הילכת השיתוף] עשויות לפגוע בנושה של בין-זוג ב'... אם הנושה 'נפגע' מהלכת שיתוף הנכסים, מן הראוי לאפשר לו להוכיח כי היא אינה חלה בנסיבות העניין... זאת ועוד: לעניין זה אין נפקא מינה שביחסים בין בני הזוג שניהם מסכימים כי הילכת שיתוף הנכסים חלה ביניהם. הסכמה זו אינה יכולה לשלול מהנושה את זכותו להוכיח כי חרף ההסכמה הילכת השיתוף לא חלה בין בני הזוג. לעתים הוא אף יצליח להצביע על קנוניה בין בני הזוג לשלול מהנושה את הזכויות" (ע"א טיטין [10], בעמ' 22-21).

א

ב

אפשר כי ככל שקיים בין בני-הזוג הסכם ממון מאושר, קטן הסיכוי כי הסכם זה הוא פרי קנוניה, או כי פוגע הוא בתקנת הציבור באופן אחר, ואף ברי כי ככל שבעת האישור יעלו בפני בית-המשפט לענייני משפחה טענות כנגד תוקף ההסכם – מוסמך הוא להביאן בגדר שיקוליו. אלא שהליך האישור מוגבל לתכליתו – בחינת קיומה של הסכמה מדעת ומרצון חופשי בין בני-הזוג לקיומו של הסדר שיתוף – ואין הוא נועד לבחון אף את עניינם של צדדים שלישיים. אך ברור הוא כי אין בו כדי לשלול מצד ג' הטוען כנגד תוקף ההסכם, מלהעלות טענותיו בגדרי ההליך המשפטי המתאים.

ג

11. עם זאת לאישור ההסכם עשויה להיות השלכה, במישור הראייתי, על כושרו של צד ג' לשאת בנטל ההוכחה הנדרש ממנו. כך למשל מקום שצד ג' יידרש להוכיח כי הוא קנה את הזכות בתום-לב ולא ידע כי היא הוקנתה בהסדר ממון לאחר, עשוי קיומו של הסכם מאושר להקשות עליו לעשות כן. להגשת הסכם ממון לאישור בית-המשפט אף משמעות מבחינה צורנית, שכן הגם שאין הדבר נדרש מפורשות בחוק ברור כי לצורך ההגשה יועלה ההסכם על הכתב. הסכם מאושר אפוא עשוי להיות ברור יותר, ולכך עשויה להיות השלכה על יכולתו של צד ג' לעמוד בנטל ההוכחה. אלא שאין בדבר כדי להכביד על צד ג', כי אם ההפך הוא הנכון – הדבר עשוי למנוע ממנו מראש כניסה למצב של תחרות, שאף מבחינתו אינו מצב רצוי. אכן, ברור כי הליך האישור עשוי להבהיר את המצב המשפטי ולפשטו, כמו גם למנוע מראש מצבי תחרות בין זכויות, ואף בכך יש כדי לתמוך בהכרה בסמכות האישור של בית-המשפט.

ד

ה

ו

ההשפעה על תפקודו של בית-המשפט לענייני משפחה

12. הטענה כי המסקנה שהגעתי אליה תגרור שינוי בתפקידיו של בית-המשפט לענייני משפחה, אינה יכולה לעמוד, שכן בסעיף 3(ג) לחוק מנה המחוקק במפורש את הסמכות לאשר ההסכמים כאחד מתפקידי ערכאה זו, וכפי שהוסבר לעיל, הדבר עולה בקנה אחד עם תכלית הקמתו של בית-המשפט. באשר לשאלת העומס שעלול הדבר

ז

להטיל על בית-המשפט, הרי המבקש לא הביא כל ראיה לכיסוס טענה זו, אך אף לגוף העניין אני סבורה כי אין יסוד לחשש זה, שכן בפעולת האישור יש כאמור כדי לפשט את ההליך המשפטי, לתרום לייעילות הדיונית ולמנוע ריבוי התדיינות שלא לצורך.

א

אף במקרים שבהם יגברו הוראותיו של הסדר חיצוני על הוראות ההסכם המאושר, לא יתערער מעמדו של בית-המשפט שאישר הסכם זה, שכן הדבר ייעשה בהתאם לכללי המשפט המהותי, שאין חולק כי ערכאה זו כפופה להם גם היא.

ב

13. אעיר לסיום כי מציאות החיים המורכבת עשויה לעורר שאלות בדבר תוצאת ההכרה בסמכות לאשר הסכמי ממון במצבים שונים, למשל במקרה של ההתנגשות בין הסכם ממון מאושר לבין הסכם מאוחר יותר בין אותם הידועים בציבור, שלא הוגש לאישור, או במקרה שבו יבקשו בני משפחה שאינם ידועים בציבור להגיש לאישור הסכם בענייני ממון שיסודו אינו בסכסוך בפועל. אלא שבגדרי הערעור שבפנינו אין שאלות אלו דורשות הכרעה, והן יתבררו, ככל שיהא בכך צורך, עם התפתחות הפסיקה.

ג

דעתי היא אפוא כי יש לדחות את הערעור.

ד

המבקש יישא בהוצאות המשיבים, בסך כולל של 30,000 ש"ח.

הנשיא א' ברק

ה

מסכים אני לפסק-דינה של חברתי השופטת דורנר. לאור זאת מבקש אני להשאיר בצריך עיון את השאלה אם [חוק יחסי ממון בין בני זוג](#) – החל על בני-זוג – אינו יכול לחול, מתוכו הוא, על ידועים בציבור. שאלה זו התעוררה בע"א 640/82 הנ"ל [1], ובפסק-דיני – ועמו הסכים השופט ד' לוי – השארתי אותה בצריך עיון. שאלה זו עשויה להתעורר מחדש לאור גישתנו כי הוראה בדבר חקיקה לעניין "בן-זוג" עשויה לחול – אם הדבר נדרש על-פי תכלית החקיקה – גם לעניין ידועים בציבור אף בלא שהדבר נקבע במפורש באותו דבר חקיקה (ראו ע"א 2000/97 לינדורן נ' קרנית – קרן לפיצוי נפגעי תאונות דרכים [12]). בחינתה של שאלה זו מעוררת בעיות פרשניות קשות הנובעות מהוראותיו של [חוק יחסי ממון בין בני זוג](#), שחלקן בוודאי אינו יכול לחול על ידועים בציבור. השאלה הינה אם ניתן להפריד בין החלק שאינו יכול לחול על ידועים בציבור לבין החלק העשוי לחול עליהם. כאמור, אין לי צורך להחליט בשאלה זו, שכן במסגרת הערעור שלפנינו כל שנתבקש הוא לאשר את ההסכם בלא כל הפניה מיוחדת ל[חוק יחסי ממון בין בני זוג](#).

ז

השופט (בדימוס) י' אנגלרד

א גם לדעתי יש לדחות את הערעור, מנימוקיו של בית-המשפט המחוזי, מפי סגן הנשיא פורת, שחברתי השופטת דורנר הרחיבה את הדיבור עליהם על רקע טענותיו של היועץ המשפטי לממשלה. אסתפק בהערות אחדות. כפי שנקבע בפרשת [ע"א 640/82](#) הנ"ל [1], [חוק יחסי ממון בין בני זוג](#) אינו חל כלל על זוגות בלתי נשואים, לכן אינו חל על "ידועים בציבור כנשואים". התוצאה היא כי ההסכם שאישורו נתבקש על-ידי בית-המשפט לענייני משפחה, אינו הסכם ממון במובן החוק הנזכר. הוא הסכם רגיל הנתפס על-ידי דיני החוזים הכלליים. נמצא כי אישורו במסגרת הוראת סעיף 3(ג) [לחוק בית המשפט לענייני משפחה](#) דווקא מעיד על כך שבני-הזוג אינם נשואים. לכן אין יסוד לטענה כי ההליך הנדון הוא גורם לטשטוש הגבולות בין קשר הנישואין לבין יחסי זוגיות אחרים. אם נגרם "טשטוש" כזה הרי הוא מעשה ידיו של המחוקק שהכיר ביד רחבה למדי בזכויותיה של האישה הידועה בציבור כאשתו של אדם. יש לזכור כי הלכה מורשתת זה עשרות בשנים היא כי הסכם שיתוף או איזון משאבים בין ידועים בציבור אין בו כשלעצמו כדי לסתור את תקנת הציבור. ראה [ע"א 640/82](#) הנ"ל [1] הנזכר והמקורות המובאים שם. על רקע זה יש לקרוא את הוראת סעיף 1(2)(א) [לחוק בית המשפט לענייני משפחה](#), שלפיה "בן משפחתו" בתובענה אזרחית הוא "בן זוגו, לרבות הידועה בציבור כאשתו". התוצאה היא כי במסגרת סעיף 3(ג) לחוק זה רצה המחוקק להעניק לבית-המשפט לענייני משפחה סמכות לאשר הסכם מכל סוג בין ידועים בציבור, כולל הסכם הנוגע ליחסי ממון. על-כל-פנים, לו חפץ למנוע אישור מעין זה, היה עליו לומר זאת במפורש. ההסכם עצמו כפוף כאמור לעקרונות הכלליים של דיני החוזים (ודיני הקניין) וכך גם ביחס לשאלת תוקפו כלפי צדדים שלישיים. תוצאה פרדוקסלית במידת-מה היא כי בהשוואה לזוגות נשואים הידועים בציבור נהנים מיתר אוטונומיה בעיצוב יחסי הממון שביניהם, בין השאר משום שההסכם ושינויו אינם כפופים לאישור בית-המשפט.

ו הוחלט כאמור בפסק-דינה של השופטת דורנר.

ז ניתן היום, ב' בתמוז תשס"ג (2.7.2003).

א

מיני-רציו:

* משפחה – יחסי ממון בין בני-זוג – הסכם ממון

ב

האם מוסמך בית-משפט לענייני משפחה לאשר הסכם ממון בין ידועים בציבור –
בהיעדר תובענה – תכלית ההסכם – תכלית אישור בית-המשפט.

ג

[הודעה למנויים על עריכה ושינויים במסמכי פסיקה, חקיקה ועוד באתר נבו - הקש
כאן](#)

ד

ה

ו

ז